
Ik heb niemand... (Johannes 5 :1-9)

R.W.J. Soeters

In Moskou bestaat sinds een aantal jaren een hospice, waar ongeneeslijk zieken terecht kunnen voor de verpleging en verzorging gedurende de laatste weken van hun leven. Het gaat veelal om mensen die lijden aan een of andere vorm van kanker, maar ook aidspatiënten worden opgenomen. De mensen die worden opgenomen en hun families ervaren dit huis als een oase van zorg en persoonlijke aandacht. Er is het gevoel dat men mens is, een mens is die er mag zijn en niet een nummer. De aandacht die geboden wordt staat in schril contrast met de tijd en aandacht die er is voor patiënten in de meeste ziekenhuizen in Rusland. Elke compassie is daar afwezig. In de meeste medische instellingen heerst een grote mate van onverschilligheid. En wie geen geld heeft hoeft niet te rekenen op enige zorg of behandeling. Het is een harde en wrede wereld, waarin men terecht komt, als men ziek is. Een wereld van pijn en leed en vernedering, waar men er het liefst het zwijgen toe doet.

Nu is er te Jeruzalem bij de Schaapspoort een bad... (vs. 2). De apostel Johannes neemt de lezer mee naar een complex ten noorden van de tempelberg in Jeruzalem met twee diepe bassins, in de rotsbodem uitgehouwen. Het is een badinrichting met de naam Bethesda met vijf zuilengangen die als enorme ziekenzalen dienstdoen. Bethesda: de naam betekent waarschijnlijk niet 'huis van barmhartigheid' (*Beth chesda*), zoals lange tijd is verondersteld, maar 'huis van uitstorting' (*Beth esjda*, vgl. koperen rol uit de derde grot van Qumran), omdat het water via verschillende gangen naar de bassins geleid werd. Bethesda lijkt op een kuuroord, ware het niet dat veel hedendaagse kuuroorden de sfeer ademen van luxe en *wellness* en Bethesda daar zeker niet mee te vergelijken is. De zalen zijn gevuld met zieken: blinden, kreupelen, verlamden. Men kan zich nauwelijks een voorstelling maken van alle leed dat hier te vinden is. Van het lawaai en de drukte. Van het gebrek aan hygiëne. Van de stank die er hangt. Het is een opeenhoping van menselijk lijden. Een onontwarbare kluwen van mensen die met hun ziekten en beperkingen geen mogelijkheid hebben gekregen om als volwaardig lid van de samenleving te functioneren. Mensen die aan zichzelf zijn overgeleverd, tenzij men zich omringd weet door familieleden, burens of vrienden. Zij kunnen de pijn en het isolement nog enigszins verzachten. Maar verder is het een uitzichtloos bestaan.

Er is een uitweg, een minieme hoop op herstel. Van tijd tot tijd daalt een engel van de Here neer, die het water aanraakt en in beweging brengt. Wie dan het eerst in het water is, is genezen, welke kwaal hij ook heeft. Gaat het om een bizar volksverhaal waaraan hier herinnerd wordt en dat aan de oorspronkelijke tekst toegevoegd is? De NBV prefereert weglating. Maar er is ook genoeg tekstmateriaal (via het *Diatesseron* van Tatianus en een preek over de doop van Tertullianus) op grond waarvan men kan concluderen dat de verzen 3b-4 wel in de oorspronkelijke tekst thuishoren.

Laat men proberen zich een voorstelling te maken van het gekrijs, het geduw en het gedrang. Het is er overvol blinden, verlamden, zieken, gewonden, die allemaal proberen om als eerste het water te bereiken. In dat licht kan men zich afvragen of dit het werk van God is, die van tijd tot tijd ingrijpt en op deze wijze genezing biedt aan een enkel hopeloos geval. Een raadselachtige goddelijke activiteit waarbij een mens dient te zwijgen, of verrukt mag zijn, wanneer hij juist uitverkoren blijkt te zijn. Calvijn relativeert de vragen. ‘God zou in één moment allen hebben kunnen genezen, maar de wonderen moeten hun maat en hun doel hebben.’ Hij wijst op Christus’ woorden: ook in de tijd van Elisa zijn er velen gestorven, maar er werd slechts één jongen opgewekt en er waren vele weduwen die honger hadden in de tijd dat er geen regen viel, maar Elia stilde slechts de honger van één weduwe. Voor God is het daarom hier genoeg om slechts enkele zieken een bewijs van zijn aanwezigheid te geven. Aldus Calvijn. Bovendien bestaat geen verschil van mening over de authenticiteit van vers 7, waarin ook gesproken wordt over een wonderlijke beweging van het water.

Waarom gaat Jezus uitgerekend naar Bethesda? Dat is opmerkelijk, want de evangelist Johannes begint zijn verhaal met te vertellen, dat Jezus op weg is naar een van de grote feesten. Een feest, waarvoor je als gelovige Jood naar de tempel gaat. Welk feest het precies geweest is, staat er niet bij. Maar elk feest staat in het teken van gedenken. Het gedenken van Wie God is en van wat God aan zegeningen geeft, met blijde en vrolijke, zingende en dansende mensen. De hele stad is daar vol van en de harten van alle feestgangers zijn dat ook. En nu begeeft Jezus zich – nota bene ook nog op de sabbat (vs. 9) – midden in de sores en ellende van Bethesda. In Bethesda viert men geen feest. Dat hele feestgevoel van de stad staat haaks op wat in Bethesda te zien is. Geen blijde en vrolijke mensen. Hier hebben ziekte en dood het voor het zeggen.

Midden in dat leed ontmoet Jezus iemand, die 38 jaar lang invalide is. 38 jaar lang: dat is een mensenleven. Nog voordat Jezus geboren is, is deze man al ziek. Jezus ziet hem liggen. Er zijn vele mensen rondom de man met allerlei

kwalen. Maar hem ziet Jezus liggen. Jezus gaat naar hem toe en spreekt hem aan. Uit de toevoeging blijkt dat Jezus weet dat de man al lange tijd ziek is.

Jezus hoeft hier niet te zijn. Er zijn andere gelegenheden die plezieriger zijn om naar toe te gaan. Maar Jezus ziet deze man en kiest ervoor om bij deze man zijn. Een schrijnende situatie. Jezus loopt niet aan hem voorbij. Hij ziet de pijn van deze man. Hij ziet wat er van zijn leven terecht gekomen is. Hij ziet hoe zijn verwachtingen, zijn hoop, zijn toekomst, de bodem ingeslagen zijn.

Aan hem stelt Jezus deze vraag: wilt u gezond worden? Op het eerste gehoor is dat een vreemde vraag en is men geneigd Jezus' vraag zonder meer bevestigend te beantwoorden: natuurlijk wil hij gezond worden. Nader bezien is het geen vreemde vraag. Genoeg mensen aan wie een hulpvraag wordt gesteld willen eigenlijk helemaal niet geholpen worden. Genoeg mensen onderkennen hun eigen situatie totaal niet en hebben geen behoefte aan verandering. Je hebt mensen die wel in alle toonaarden hun nood klagen, maar intussen vooral genieten van de aandacht, die opgeroepen wordt. Het zijn de mensen die er niet aan toekomen om hun leven een hernieuwde zin en betekenis te geven, ook al is men ziek. Hun rol is de martelaar, de mens die altijd in de hoek zit waar de klappen vallen en daarom te beklagen is. De mens die geen zelfreflectie kent, en daarom het liefst alles houdt, zoals het is.

Dat is niet het geval bij deze man. Alle vanzelfsprekendheid is afwezig. Jezus' vraag is dan ook een wakker roepen uit alle onmogelijkheden die het leven van deze mens kenmerken. Jezus breekt met zijn vraag zijn hele nood open. Het grote probleem van deze man is, dat hij niemand meer heeft: *ik heb geen mens* om me, wanneer het water in beweging komt, in het water te werpen! Anderen zijn mij altijd voor. Een antwoord waarmee hij zijn pijn verwoordt. Een antwoord waarmee hij herinnert aan zijn voortdurend gefaald hebben en waarmee hij zijn geblokkeerd zijn en frustraties demonstreert!

We weten niet waardoor of waarom deze man ziek is. Verderop in deze geschiedenis leest men, dat Jezus tegen hem zegt: *Zondig niet meer!* (vs. 14) Wat heeft deze man gedaan, dat hij ziek geworden is? Er wordt daarover geen tekst en uitleg gegeven. Maar het effect is duidelijk. Hij kan weinig meer en er is niemand, die er voor hem is. Hij kan geen beroep op familie doen. Vrienden zijn er niet of niet meer. De naaste bureu in Bethesda denken alleen aan zichzelf. Deze man ervaart op allerlei manieren de gebrokenheid van het leven die het gevolg is van de zonde. Mensen leven aan hem voorbij. Er is niemand meer die in hem investeert. Zo is hij tot een mens geworden die geen mens heeft en dat midden in de massa. Het evangelie vermeldt niet eens zijn naam. Het is alsof zijn anonimiteit nog een keer extra moet onderstrepen, hoe eenzaam hij is.

‘In de twintigste eeuw heeft die eenzaamheid de grenzen van de filosofische ervaring overschreden en is ze uitgegroeid tot de dagelijkse ervaring van de steeds groeiende massa’s’ (Hannah Arendt). Men kan hiervoor ook de 21ste eeuw lezen. Onze maatschappij is er vol mee. In de jachtige cultuur van vandaag is het steeds moeilijker om nieuwe, zinvolle contacten aan te gaan. Ik heb niemand! In het Engels spreekt men van *loneliness* ‘om de pijn van het alleen zijn uit te drukken’ (Paul Tillich). Dat is een andere eenzaamheid als de eenzaamheid van iemand die alleen zichzelf liefheeft (Abraham Ibn Ezra). Hier betekent eenzaamheid: terechtgekomen zijn in een wereld waarin men genoeg moet nemen met het administratieve nummer dat men ooit meegekregen heeft. Op afstand, omdat men leeft in een land waar honger en armoede aan de orde van de dag zijn, omdat men aidspatiënt is, omdat men een van de vele vluchtelingen in deze wereld is. En dichterbij. Wanneer men zich uitgestoten voelt door een maatschappij, waarin een mensenleven overbodig is geworden. Of wanneer men te maken heeft met psychische verwarring die tot schaamte en tot vervreemding van alles en iedereen heeft geleid. Of men is verslaafd geraakt, waardoor zelfs de beste vrienden zijn afgehaakt. Jongeren en ouderen, die tegen een muur oplopen en dan merken dat ze niemand hebben bij wie ze terecht kunnen. Er bestaat een diep lijden aan eenzaamheid, al is het midden in een zaal vol mensen. Ik heb geen mens. Aan zo iemand in Bethesda vraagt Jezus: Wilt u gezond worden? Staat u aan God toe, dat Hij uw leven verandert?

Veranderen. Wie zou dat moeten doen? Hoe zou dat kunnen? Veel hulpverleners en hun instellingen hebben maar beperkte tijd, beperkte mogelijkheden en een beperkt budget. Dat is de klacht van veel mensen vandaag. Ja, maar voor deze man staat Jezus Christus, de Zoon van God. Hij die God en mens is en komt om het verlorene te zoeken en te redden. Om die reden één van ons wordt. Die echt volkomen mens is naar de bedoeling van God en tegelijk Gods Zoon, de Redder, is. Deze Jezus zegt: *Sta op, neem je matras op en wandel!* En de man staat op. Het onmogelijke wordt mogelijk. Met een enkel machtswoord. Omdat Christus Jezus als het vleesgeworden Woord door dat teken wil laten zien, Wie Hij is. Daarom is de beste plaats voor de verlamde om zijn genezing en redding te vieren niet zijn huis – want dat heeft hij waarschijnlijk niet eens meer –, maar de tempel, Gods huis. Daar mag hij mee feestvieren. Het wonder van Gods barmhartigheid in Christus Jezus. Als levend teken van de realiteit van Gods Koninkrijk, van Gods toekomst, waarin alle gebrokenheid voorgoed voorbij is. Een stukje hemel op aarde.

Jezus buigt af van de feestweg en gaat bewust naar Bethesda. Dat is kenmerkend voor wat het evangelie duidelijk wil maken over de komst van Christus

Jezus in deze wereld. Hij openbaart zich als de Zoon van God die mensen opzoekt in hun nood en verlorenheid. Alles concentreert zich op het bekend worden van zijn heerlijkheid. De geschiedenis speelt zich af in Jeruzalem. In deze stad toont Hij opnieuw de volmacht die Hij van zijn Vader heeft ontvangen. Maar het evangelie laat hier ook zien, hoeveel weerstanden Hij oproept bij de leiders van Israël, zoals blijkt uit het vervolg van deze geschiedenis en hoe ongenadig Hij geconfronteerd wordt met steeds harder verzet. Als er Een is die weet wat pijn is en wat eenzaamheid is, dan Jezus, als Hij aan het eind van die weg, van God en mensen verlaten, aan het kruis geslagen is en drie uren in de duisternis hangt. Een klassiek avondmaalsformulier zegt: 'opdat wij door God aangenomen en nooit meer verlaten zouden worden.' Dat is het evangelie in een notendop. Nooit meer eenzaam en zo mens te worden naar Gods bedoeling. Van zondaar tot volgeling. Een mens die hoort naar zijn Schepper. Een mens die leeft met God. Daarin is Jezus ook voorbeeldig voor zijn gemeente, voor ieder die Hem volgt. Gastvrijheid, openheid en barmhartigheid zijn dan geen thema's meer voor een apart te organiseren landelijke Week tegen de eenzaamheid of een enkele kerstdag. Wie volgeling van Christus wil zijn kan niet anders meer dan met de gezindheid van Hem barmhartig omzien naar de ander.